

Agerkrog.

Af H. K. Kristensen.

I Tistrup Sogn har der i gamle Dage ligget en Herregaard, der hed Agerkrog. Den opstod temmelig sent som Herregaard og forsvandt temmelig tidligt. Dens Historie er saaledes ikke saa lang, alligevel er den ret interessant.

Der er ikke trykt nogen Fremstilling af dens Historie uden i Pontoppidans »Den danske Atlas« og Traps Danmark. Og det er ikke meget, man faar at vide, hverken det ene eller det andet Sted — og i selve Tistrup Sogn ved man næsten intet at fortælle om Herregaarden eller dens Ejere.

Vi skal nu se, hvad det er lykkedes at finde i spredte Kilder. — Det første, man lægger Mærke til, er da det, at Gaarden overhovedet ikke nævnes før Reformationen. Det har ganske simpelt sin Grund i, at den da ikke eksisterede. Jeg tror tilmed, at man kan sige, at den paa en Maade skylder Reformationen sin Tilblivelse. Ved Reformationen overtog Kronen Bispegodset som herreløst, og det er vistnok af dette, at Kongen 26. Maj 1537, Aaret efter Reformationen, sælger følgende til en Adelsmand ved Navn *Niels Krag*, en Søn af Erik Krag og Karen Kalf: »1 Gaard, kaldet Have (Hauge), 1 Gaard, kaldet Bredhoft (Bredho), 1 øde Mark, kaldet Bispholt, i Lerckeholt 1 Gaard og 1 øde Byggested, i Tistrup By 1 Toft, ved Assen»

beck 1 Byggested«¹. — Det ligger nær at tænke sig, at det er af den øde Mark, Bispholt, og Toften i Tistrup By, Krag har oprettet sin Sædegaard, vel nok i Forbindelse med Ejendom, han har ejet i Sognet i Forvejen. Da Bispholt har mindet for meget om de nu upopulære Bisper, har han kaldt Gaarden Agerkrog. 1538, da han fik Brev paa Sindbjerggaard paa Mors, skrives han til Agerkrog; han maa altsaa have begyndt at bygge straks efter Handelen. Det var ikke nogen stor Herregaard, endnu 1688 havde den kun 79 Td. Land Agerjord. Selv om de vestjyske Herregaarde dengang ikke havde imponerende meget Agerland, var det almindelige dog, at de havde det dobbelte. Nørholm og Hennegaard havde saaledes hver 191 Td. Land Ager². Det viser i alt Fald, at det ikke er særlig meget Jord, Niels Krag har begyndt med. Desuden var der fælles Overdrift med Lervad, Snorup, Rotbøl og Bjerremose.³

Men en Herregaard var det altsaa. Nu havde Niels Krag noget at skrive sig »til«, og det skulde enhver ærekær Adelsmand have i hine Dage.

En Kone fik han ogsaa. I Vedersø Sogn laa der en Herregaard, Kellingbjerg. Endnu findes der en Banke, hvor den har ligget, nordøst for Aabjerg. 1593 var den blevet overtaget af Mogens Stampe. Han havde en Datter Else, der nu var blevet Enke. Ved at gifte sig med hende fik Niels Krag Kellingbjerg og skrev sig siden til den. Forøvrigt førte dette Ægteskab Niels Krag ind i en langvarig Proces. En Broder til hans Svigerfader, Henrik Stampe, havde været Ribe Bisps Lensmand paa Oksvang og Visselbjerg, begge i Skast Herred, og ogsaa en Tid haft noget at gøre med Nørholm. Da dennes Svoger, Per Galskyt i Thy, var død, tog Henrik Stampe hans to smaa Sønner til sig med deres Arvegods; men han var nok forsømmelig med

det og døde uden at udbetale Galskytterne Arven. De lægger da Sag an mod Stampes Arvinger, bl. a. Niels Krag, og kræver Godset, saaledes en Molling (Skaal), 1 Kobberkande, 1 Løukar (Bryggerkar) m. m. 1550 var Sagen for paa Viborg Landsting, der frikendte Krag. Den gik da til Kongens Retterting 1552, der afviste den som forældet.⁴

Niels Krag og Else Stampe havde 4 Sønner. Af disse fik *Mogens Krag* Agerkrog. Han var født 1544, og det var vist i en ret ung Alder, han overtog Gaarden. 1568 faar han et Kongebrev angaaende Agerkrogs stridbare Fæstebønder. Da nogle af hans Tjenere i Lærkeholt har overfaldet Jep Høst, Herredsfogden i Øster Herred, og nogle af Dronningens Tjenere til Koldinghus og endnu truer dem, skal han tage Borgen (Kaution) af sine Tjenere paa det, at de vil lade de andre med Fred og ikke gøre andet, end de kan gøre med Loven.⁵

17. Maj 1572 holdt *Mogens Krag* Bryllup paa Naboherregaarden til Kellingbjerg, nemlig paa Aabjerg med Herremandens Datter der, *Sophie Nielsdatter Juel*. Den 14. Maj 1574 blev deres første Barn født paa Agerkrog, Niels Krag blev det kaldt efter Bedstefædrene. Ialt fødtes der 7 Børn i dette Ægteskab. Af disse blev en Søn Ejer af Agerkrog, en anden af Lunderup, mens en Datter giftede sig til Øllufgaard; ved samme Tid sad deres Fader som Ejer paa Sønderris, mens en Farbroder ejede Lydumgaard, og en Fætter giftede sig til Endrupholm. Krag'erne er flokkedes tæt paa Egnen i Aarene efter 1600.

1583 døde *Sophie Juel*. Hun blev begravet i Horne Kirke. Præsten Chr. Friis, der har sendt en Indberetning til Resen ca. 100 Aar efter Dødsfaldet skriver saaledes: »Paa den nørre Side i Altergulvet findes et lidet Træepitafium med denne Inskription: »I. H. S.

1583. M. K. F. (Mogens Kaas' fædrene) Vaaben. S. I. F. (Sophie Juels fædrene) Vaaben (de to Vaabener er afbildet). Her ligger begravet erlig og velbyrdig, salig Fru Sophie Juul, Mogens Krag's til Agerkrog, som hensov i Herren den 20. Dag December Anno 1583«. Hendes Begravelse er i Altergulvet med Mur, men findes nu intet derudi«. ⁷ — Dette Minde ligger ikke mere i Altergulvet. Derimod hænger der paa Kirkens Nordvæg et lille Træepitafium, malet sort, men med to farvede Vaabenskjolde, det ene med 3 Krager i Vaabenet og det andet med Juellersnes Stjerne over 3 Bølgelinier, samt følgende Indskription: »Her neder for ligger begravet velbyrdig, salig Mogens Krag til Ager Krog, hensov 11. September 1582 udi hans Alders 79, og hans salig Frue, velbyrdige Edel Juel, hensov den 4. Maj 1575 udi hendes Alders 67. Venter en glædelig Opstandelse paa Dommedag«. Da jeg ikke kan finde Beviser for, at der har levet en Mogens Krag, gift med en Edel Juel og død 1582, og da dette Epitafium ikke nævnes i Pastor Friis' Indberetning, er jeg mest tilbøjelig til at tro, at det er det samme Epitafium, som før laa i Altergulvet, og som ved en haardt tiltrængt Opmaaling har faaet denne urigtige Indskrift, antagelig 1747, da Altertavle og Prædikestol blev ommalet.

Imidlertid giftede Mogens Krag sig anden Gang, den udkaarne var Ingeborg Kaas. I dette Ægteskab fik han 3 Døtre. Ca. 1606 overtog han Sønderris i Guldager Sogn, som han ca. 1620 mageskiftede til sin Broder og flyttede til Glomstrup paa Mors, hvor han døde 1622.⁸

Samtidig med at han overtog Sønderris, afstod han Agerkrog til sin ældste Søn, *Niels Krag*, der allerede den Gang, saa ung han end var, havde skabt sig et kendt Navn. Denne Niels Krag til Agerkrog som

han hedder i Historien, er den betydeligste af alle de Herremænd, der har boet paa Gaarden. 14 Aar gammel sendtes han til en Skole i Lybæk og derfra til flere Universiteter i Tyskland, Nederlandene og Frankrig. Hjemkommen ansattes han som Sekretær i Danske Kancelli 1596 og var øverste Sekretær 1603–10. Der betroedes ham i den Tid en Række forskellige Hverv, saaledes var han 1597 med i Arild Huitfeldt og Kr. Barnekovs Ambassade til England. 1599, 1604 og 07 til Herredage i Norge, sendtes 1601–02 paa en stor Rejse til Rusland for at forhandle om Kongens Broder, Hertug Hans' Ægteskab og fulgte Kristian IV til hans Hylding i Hamborg. Tillige var han Sekretær ved Grænsemøderne med Sverrig 1601 og 03. Han sendtes til Nordlandene for at undersøge Grænseforholdene, og da der 1608 var berammet et Møde i Wismar med svenske Gesandter, hvor en brunsvigsk Hertug skulde mægle i Stridighederne, repræsenterede han sammen med en Mand mere den danske Regering. Der udviste han for Resten resolut og bestemt Optræden; for da de svenske Gesandter ikke indfandt sig i rette Tid, rejste de danske bort uden at vente paa dem.

Det var dengang Skik at forbedre de højere Embedsmænds Løn med gejstlige Len. Niels Krag har aabentbart været ivrig efter at søge den Slags Forbedringer. 1603 fik han Brev paa et Kannikedømme i Roskilde, 1604 paa et i Ribe. Kort efter blev han Domprovst over Vendsyssels Kirker, 1608 byttede han det med Provstiet over Vardesyssel, som det var hans Plan at udnytte paa det kraftigste. Det var egentlig et Embede af den Slags, som Wessel i sin Tid var hos Guldberg om: et, hvor der var meget at fortjene og lidt at bestille. Mange Dekaner lod sine Provstiskrivere ordne hele Arbejdet. Men saadan var Niels Krag ikke

sindet, han vilde vide Besked og have Orden i Sagerne samtidig med, at han ikke glemte at mele sin egen Kage. I Vendsyssel maatte han ligefrem foranledige et Kongebrev udstedt for at faa Kirkeværgerne til at lystre. Naa, det var vel heller ikke svært; han har formodentlig selv skrevet det. I Ribe fik han en ny Hovedbog udfærdiget, som eksisterer endnu (se foran S. 88 ff.). Niels Krag var ikke blot dygtig og energisk, han var ogsaa mere bjergsom, end vi vilde synes om. Desværre et ret almindeligt Træk i Adelsvældens sidste Tid.

Naar Krag opgiver Provstiet i Vendsyssel for at faa det i Ribe, har det sin bestemte Grund. Han vil udnytte Kirkernes og Domkapitlets Tjenere som Ægt- og Hovbønder — »Trælbønder« — paa Agerkrog, selv om de slet ikke var Tjenere til denne Gaard. Gaarden skal nu sættes op, saa den kan passe til ham.

1607 beslutter Kristian IV at nedlægge Kongsgaarden Nygaard i Starup Sogn, nord for Kolding. Krag køber da Porthuset med Sten og alt for »en rimelig Pris«. Lensmanden paa Koldinghus skal besigtige det, og samtidig faar han Befaling til at lade saa mange Kronbønder, Krag ønsker, køre det samt 4 Fag Fæhus og alle Mursten af Laden plus Tagene fra Nygaard til Stenderup i Ansager Sogn. Samme Dato fik Ribe Kapitels Bønder i Slaugs, Øster og Nør Herreder Befaling til at hente det i Stenderup og køre det til Agerkrog, og desuden skulde Lensmanden paa Lundes næs beordre saa mange af Kronens Bønder til at køre, som behøves.

Et Paalæg af den Art havde de gejstlige Bønder aldrig været udsat for før. »Det er godt at bo under Krumstaven«, var et gammelt Ord. De var vel Kirkens Bønder endnu og ikke solgt til at være Fæstere under Agerkrog! De nægtede pure at køre. Ingen af Kron-

bønderne kom og næppe heller af Kapitelsbønderne, kun Koldinghus Bønderne kørte Ægten.

Den store Dyngge Materiale fik da Lov til at ligge ved Vejen i Stenderup. I Februar 1608 kommer der saa en ny kongelig Befaling til Ribe Kapitel og Lundenæs Len, hvorunder Øster Horne Herred den Gang hørte. Det befales Kronbønderne i dette Len at hjælpe til med Kørselen uden Forhaling, da det befrygtes, at Sten og Tømmer vil forkømmes og ødelægges, og hvis Bønderne nu atter er ulydige, saa skal de straffes. Straffen for Ulydighed var Fæstets Fortabelse, altsaa Forjagelse fra Hus og Hjem. Denne Gang har de nok lystret.

Kørselen kunde være slem nok, og dog var det kun Begyndelsen! Ved samme Tid udgik der et Kongebrev til Ribe Kapitels Bønder i Øster- og Nør-Herreder, som Krag havde Opsyn med som Kannik (Domprovst eller Dekan). I Brevet »alvorligt paabydes dem, at de efter Tilsigelse af Niels Krag eller Fuldmægtige skal gøre Ægt og Arbejde, Pløjning, Møgagen, Tørveskær og Høstgerning til hans Gaard Agerkrog lige med hans egne Arvetjenere (Fæstere). Viser nogen sig ulydig og forsømmelig, vil han blive tiltalt og straffet for Ulydighed.«⁹

Altsaa, disse Kirkens og Kapitlets Tjenere bliver her paalagt et Hoveri paa en privat Herregaard; de bliver i dette Stykke regnet lige med denne Gaards Fæstere. Det er et komplet Overgreb, den mest aabenlyse Uret mod Bønderne. Det kan ikke tænkes, at det er kommet til at gaa stille af. Bønderne har utvivlsomt sat sig til Modværge paa den ene eller den anden Maade. Det er blot ikke lykkedes mig at finde Akterne bevaret herom. Krag har aabenbart ment, at da Kongen ved Reformationen overtog Kapitelsgodset og uden at ophæve Kapitellet dog baade mageskif-

tede og inddrog af Godset, hvorved de paaboende Bønder flk ganske andre Herrer, der sikkert efterhaanden paalagde dem Hoveri, saa maatte Bønderne paa det Kapitelsgoods, der var udlagt som Løn, ogsaa kunne udnytttes som almindelige Fæstebønder; og som Medlem af Kapitlet behøvede han ikke at nøjes med de faa Bønder, der sorterede under ham som Dekan, og uden, at tage Hensyn til de andre Kanniker har han ogsaa brugt deres Bønder, disse Kanniker gik jo ikke derved Glip af deres sædvanlige Indtægter. Og især var der ingen Betænkeligheder, da han havde et af den øverste Ejer udstedt Brev om Hoveripligt. Fra Kancelliets Side fandt man vel ikke blot, at Brevet var en Begunstigelse til dets øverste Sekretær, men tillige, at det faldt godt i Traad med den Politik, der allerede var indledet, og som gennem Indskrænkning af Kapitlets Virksomhed og Formindskelse af Jordegodset søgte at tilintetgøre disse Institutioner. Alligevel blev Uretten mod Bønderne lige stor. Man løste dem ikke fra deres gamle Herrer, men skaffede dem en ny, saa de skulde nu tjene to Herrer. Det var ganske imod al Ret og Billighed, at Bønder skulde gøre Hoveri, hvis det ikke stod i deres Fæstebrev eller hvilede paa gammel Sædvane. I Kirkestolen (Hovedbogen) er der anført, hvad Dekanen tilkom. Heri blandt nævnes Hoveriet ikke (se foran S. 92–94).

Det var 1607, Niels Krag begyndte at genopbygge Agerkrog, men det tog 3 Aar, før Bygningen stod færdig. Vi har set, hvordan han temmelig billigt fik fat i en Del af Byggeæmnerne; tillige ser vi, at han stadig er ude om sig og stadig bjerger sig adskilligt ved sin nære Forbindelse med Kongen. I November 1608 skriver Kongen saaledes til Caspar Markdanner, Lensmand paa Koldinghus, at Niels Krag maa for en rimelige Pris faa 8 gode Egetræer i Lenets Skove til

Bygningen paa sin Gaard. Markdanner skal udvise dem i Skoven nærmest Heden paa Steder, hvor der sker mindst Skovskade. — 1609 faar Kronens Bønder i Vester Herred — og der var dengang henimod 200 foruden Husmændene — Befaling til hver at køre et Læs Deler eller Tømmer fra Stranden ved Varde til Agerkrog. Det har været et ordentligt Vogntog! En Maanedes Tid efter fik Kronbønderne i Skast Herred »alvorlig Ordre« til en tilsvarende Kørsel fra »Selbergland« (Sjælborg ved Hjerting Bugt), hvor hans Skib var kommet ind med Sten og Tømmer; der loves dem Hjælp fra Vester Herred. I Foraaret 1610 skal Markdanner lade Koldinghus' Bønder føre en Skibsladning Tømmer fra Kolding til Stenderup.

Disse Antydninger maa være nok til at give en Forestilling om hvilken stolt Bygning, hvilken Herreborg det var, der i disse Aaringer rejste sig i Tistrup Sogn, men ogsaa hvilken Byrde de lange Kørsler har været for Egnens Bønder, og hertil kom tillige Kørsel af andet Bygningsmateriale, Haandlangerarbejde og Arbejden i Voldgrave for Gaardens Fæstebønder.

Men nu stod Borgen der ogsaa. Naar Krag havde saa travlt paa det sidste, saa har ogsaa det haft sin Grund: Borgen skulde staa rede til at modtage en Frue.

Vor øverste Kancellisekretær, en dygtig og energisk Embedsmand, sagde nu Hoftjenesten Farvel. Han tog Afsked for at holde Bryllup med sin udkaarne og saa søge Lykken herude i Vestjylland. Foran i sin Bibel skrev han: »Anno 1610 stod min Kones og mit Bryllup udi Aalborg. Gud unde os, at vi mue leve tilsammen, at vi mue blive Guds Børn«. ¹¹

Fruen var Jytte Styggesdatter Høeg. Brylluppet har været en stor Fest. Kongen var indbudt, men sendte Mandrup Parsberg til at repræsentere sig ved Festen.

I god Tid inden Brylluppet giver han ogsaa Krag Anvisning paa 3 Stk. Vildt og 3 Raadyr. Det har været en Slags »Send«. ¹²

Hvad det egentlig var, der efter 14 Aars Virksomhed fik ham til at opgive Tjenesten hos Kongen, ud over det at nyde Hvedebrødsdagene, ved jeg ikke. Maaske har det ikke været andet, end han vilde søge Ro og Fred. Og dog —! Det eneste, der saa vidt jeg ved er bevaret af den egetræssolide Herregaard, er to Sten, der nu er anbragt over Kaminen i Nørholms Spisestue. De bærer Niels Krag's og Jytte Høeg's Vaabener samt Aarstallet 1609. Paa den ene staar: »Was Gott fugitt, mir genugitt« (hvad Gud tilskikker, er mig tilstrækkeligt). Paa den anden staar samme Aarstal, Krag's Navn, fædrene og mødrene Vaaben samt: »Ut ignis aula« (Hoffet er som Ilden!). — Hvordan er det da med Ilden? Det faar vi Besked om i en Indskrift paa en Gaard, som har tilhørt Niels Krag's ældste Søn, hvor ovenstaaende Sentens er fortsat: »...nec pene, nec procul« (staa hverken for nærved eller for langt fra!) ¹³. Kan være, Krag har syntes, at han var ved at staa for nærved! Ogsaa Sønnen fik jo sine Erfaringer om Hoffet!

Nu blev Niels Krag i Ro paa Agerkrog et Par Aar. Og Bibelen faar en ny Tilføjelse: »1611 29. August blev Otte Krag født paa Agerkrog om Morgenen mellem 4 og 5, og blev han ved Daaben indplantet i den kristne Menighed den 5. September. Gud unde ham at mue opvoxe udi Guds frygt. Hans Faddere var Mogens Krag (Farfaderen), Stygge Høeg (Morfaderen), Holger Ulffstand, Hans Lange (Naboen paa Nørholm), Kristence Krag og Karen Brockenhuus«. Sidstnævnte havde været gift med Otto Krag til Lunderup, der var død en Maaned's Tid forinden. Det maa være ham, der blev opkaldt.

Dette Barn er det, der vokser op til den Otto Krag, alle Danske kender lidt til, idet det var ham, der senere kom til at spille saa stor en Rolle og ved Stændermødet forud for Enevældens Indførelse blev Føreren for den danske Adel. Det var ved dette Møde, han spurgte Modpartiet, hvad de indbildte sig, om der ikke burde være Forskel paa en Herremand og en Bonde, og paa Slotsbroen havde han det kendte Sammenstød med Hans Nansen, hvor han spurgte denne, idet han pegede paa Blaataarn: »Kender I dette?« Og fik til Svar, mens Nansen pegede paa Frue Kirke med Stormklokkerne: »Ja, ved I, hvad der hænger?«.

Under Kalmarkrigen fik Niels Krag Inspektionen over Forsvarsforholdsreglerne i Lundenæs, Riberhus og Bygholms Len. 1612 blev han udnævnt til Lensmand paa Øsel med Ordre om uopholdelig at rejse derover. Aaret efter blev han Landsdommer i Jylland med St. Hans og Asmildkloster i Len. Under Kejserkrigen beklædte han en betroet Stilling som Generalkrigskommissær ved Hæren. 1640 fratraadte han sin Landsdommervirksomhed og forlenedes med Lundegaard paa Mors, som han 1649 ombyttede med Aarhusgaard. Desuden ejede han Havreballegaard og Trundsholm. 1649 blev han optaget i Rigsraadet, kun nødvendig skal han have sagt Ja dertil. Han følte sig gammel og svag og sørgede over Landets Ulykker. 14. Maj 1650 døde han paa Havreballegaard. Jytte Høeg overlevede ham i 9 Aar.

Foruden Otte havde Niels Krag endnu 7 Børn, hvoraf et Par hører til vort Lands kendte Navne; men kun Otte blev født paa Agerkrog. I det hele taget var det jo ikke ret længe, Familien opholdt sig her. Krag søgte dog stadig at udvide Hovedgaardens Areal og samle mere Bøndergods omkring den. 1609

fik han saaledes ved Mageskifte med Kronen Hessel, der da kun var een Gaard, samt Lindinggaard og Mølle og et Bol i Tistrup. 1620 fik han, ligeledes ved et Mageskifte, fuld Ejendomsret over følgende Kapitelsgods: 1 Gaard i Snorup, 1 i Tynding, 1 Bol i Tistrup, 1 Gaard i Bjerremose, 1 Gaard og 1 Hus i Stundsigt for Gods i Andsager, Lunde og Ovtrup Sogne.¹⁴ — 1611 lod han »gøre« en smuk Prædikestol til Tistrup Kirke; den er endnu i Brug.

Skønt Niels Krag var Aristokrat, egennyttig og haard mod sine Bønder, var der dog saa meget hos den Mand, man godt kan lide: hans Arbejdsiver, Pligttroskab, alvorlige kristne Sindelag, Fædrelands-kærlighed og historiske Interesse. Det er saaledes ham, der har skrevet den gamle Kancelliregistrant i Danske Kancellis Arkiv, som spænder over Tidsrummet 1480 — 1545. Nyere Undersøgelser har vist, at det ogsaa er ham, der har forfattet den Vaabenbog, der findes i det svenske Rigsarkiv og ellers almindeligt betegnes som hans Søsters Christence Krags Vaabenbog, hende, der ogsaa er født paa Agerkrog og blev gift til Øllufgaard¹⁵. I Bogen finder man Tilføjelser af Otte Krags faste Haand, og det er ikke saa sært; for den Karakteristik, der ovenfor er givet af Faderen, gælder ogsaa, i forstærket Grad, Sønnen.

Maaske har Krag forbygget sig, i hvert Fald var han 1619 i en slem Pengeforlegenhed, saa hans Kreditorer og Kautionister gjorde Indførsel i en Del af hans Gods. 27. Maj 1624 fik *Hartvig Kaas* til Møllerup Udlæg i Agerkrog, og Krag har da overdraget ham den, men vist ikke saa nær al Bøndergodset¹⁶. I alt Fald har Fru Sophie Below til Faarup faaet noget af det, heriblandt Hessel. De to ny Ejere kom straks i Proces, og det var egentlig Niels Krags Skyld. Han havde nemlig taget to Enge fra Hessel og lagt under

Agerkrog, men sikkert ikke med Bondens Samtykke. De Hessel Fæstere har vel ikke turdet gaa i Proces mod Krag, men nu, da de ikke længere har ham til Herskab, gaar Processen løs, og da Sophie Below beviser, at Engen har været brugt til Hessel i 30 Aar — er Kaas sikkert dømt til at aflevere Engene.¹⁷

Allerede 1625 solgte han Agerkrog til *Hans Skade*, Rolsøgaard i Mols, der lagde nogle Gaarde i Ølgod Sogn under Agerkrog¹⁸. 1632 købte Skade imidlertid Østergaard, Lyne Sogn, af sin Broder *Niels Skade*, og samtidig overlod han ham Agerkrog for Livstid¹⁹.

Niels Skade var en utiltalende Person. Paa Østergaard havde han gjort Skandale ved at leve i Løsegættighed sammen med et Kvindfolk, der havde tjent paa Gaarden og siden boede i et Hus i Sognet. Hans Hustru, Regitze Grubbe, sagsøgte ham herfor samt for Vold mod hende selv. Helt ærlig har han heller ikke været. Paa Agerkrog laa han jævnlig i Proces. Han maa være død sidst i Aaret 1638, omtrent samtidig med Hustruen, efter hvem man fragik Arv og Gæld²⁰.

Derefter har *Hans Skade* atter overtaget Agerkrog, som han overlod sin ældste Søn, *Niels Skade*²¹.

De fleste af denne Slægt, der har levet her paa Engen, har ikke været tiltalende. Det er nok ikke for intet, de har baaret Fuglenavnet Skade! De »spradende Skader« kaldtes Slægten i det 17. Aarhundrede. Og det var vist den værste Spradebasse af dem alle, der nu kom til Agerkrog. Han havde i sin Ungdom studeret udenlands og var da havnet i et Gælds fængsel i Leiden. I den Anledning skrev Faderen følgende ualmindelig grove Brev til ham:

»Hilsen med Gud! Kære Niels Skade. Din Skrivelse haver jeg bekommen den 14. November, hvorudi jeg erfarer, som og tilforn kender dine Skælmsstykker og forbandede Coreller (Que-reller) samt bøffelske Gerninger imod din bedagede Moders og mit Raad. Du est som den forlorne Søn, der gjorde sin Fader alle Tide imod, saa Gud give, at Pestilence slaa din Hals i to for stor Hjertesorg, du haver gjort os arme Folk. I den Stund man kunde have spurgt, at du forholdt dig som en brav Kavaler der under din Herres Kompagni, saa har du indlogeret dig i Leiden i Holland og ladet dig som en stor Monsieur traktere paa Her-revis og tænker ikke paa at blive hos din Herre i Marken, dér lære at gøre god Slagtordning og føre dit Folk i Marken. Det giver Ære og Reputation og ikke at ligge til Leiden i Holland og fylde din skælmske Vom med Vin og Tyskøl, da vi andre i den Sted maa drikke tyndt Øl og danse ved Tællelys i denne gode Jul. Sid nu der saa længe, til du lugter, og Fanden føre dig derfra for stor Hjertesorg, du gør os gamle Folk. Jeg haver vel sat i Aar paa din elementske Skælm baade Klæder og rede Penge over 100 Rdl., som er dette Aars Indkomst. Din Bøffel skal tænke, at vi ikke har uden en halv Snes Bønder, og dem kan man ikke flaa Huden af for din elementske Skælms Skyld. Dertil mener du vel, at vi kan sk... Penge for at fylde dig med, saa Gud slaa din Skabhals til Døde. Jeg og din Moder haver raadet dig gode Raad, men du haver dem ikke mere agtet, end en Hund kunde gø af dig. Betænk Tølper, Æsel, Bernhäuter, kan jeg skikke dig til Leiden at dominere og komme dog en raa Tølper hjem igen? Lav det saa, din Fugel, at du lægger dig nogen Ære ind igen for den store Spot, dig overgaar. Se den store Skyllehans til Kansler og flere store Herrer, de fik ikke uden 200 Rdl., da de rejste udenlands, men forholdt dem som ærlige og fattige Soldater, var deres egne Navne ej bekendt og bad undertiden om et Stykke Brød. Din Skabhals, gør du ligesaa, saa vil Gud hjælpe dig, og vær ikke dit Navn bekendt, men lad dig kalde Niels Rasmussen, Peder Nielsen eller Ole Pedersen, saa gjorde Hartvig Kaas og andre flere Kavallers. Naar du igen som en brav Kavaller kommer hjem, faar du vel din rette Reputation igen. En ærlig, fattig Soldat holdes i Ære, men en lumpen Hund, Dominerer, Fyldevom, Sværmbrøder, Skyllehals, som du est, for-agtes hos forstandigt Folk. Mit Hoved kan ej længer taale at skrive din forbandede Krop til. Vil du nu enten rejse ad Ost-indien, gør du da det, hvilket Fanden du vilt. Se du dertil, enten du bliver Ritmeister, Dansmeister, Kedelflikker, Hegtemager, Lyg-

temager, Børstenbinder, Skoflikker, Sosnider eller Rakker. Gør du det, og far Fanden i Vold! Gud befalet!

Af Rolfsgaard d. 16. Decbr. 1636. Hans Skade.

P. S. Skriv du Hans Sørensen i Storehus dine Fagter til og ikke mig, din Dromedarius«²².

Som bekendt gør Galde flydende Tunge! Man maa ogsaa indrømme, at den gør flydende Pennefjer!

Faderen har dog taget mod den forlorne Søn, og nu sad han altsaa paa Agerkrog. Men her kom han meget galt af Sted, idet han 1642 blev tiltalt for at have aflagt Mened i en berygtet Sag, der var anlagt mod Niels Arenfeld, der vilde forgive sin Hustru. Skade dømtes til Landsforvisning i 20 Aar. Da han imidlertid søgte om Benaadning, og det af Brevet fremgik, at han ikke var rejst, befalede Kongen 1643 Rigets Marsk at føre ham til København i Forvaring. Han sattes saa en Tid i Blaataarn. Den gamle *Hans Skade* maatte da atter overtage Agerkrog, mens Sønnen efter Benaadning paany kom til Vestjylland, hvor han først synes at have opholdt sig paa Østergaard, men derefter paa en Gaard i Mosbøl, hvor han døde 1657, og hans Søkende skyndte sig at frasige sig Arv og Gæld efter ham.²³

9. Marts 1647 solgte Hans Skade Agerkrog til Rigsraad *Iver Vind* paa Nørholm. Dette blev skæbnesvangert for Agerkrog som Herregaard. Vind nedbrød omtrent hele Hovedbygningen og anvendte Materialet til Bygning paa Nørholm, hvor to Fløje, hver paa 2 Stokværk, skal være bygget heraf. Ved samme Lejlighed er de to førnævnte Kaminsten nok kommen derover. Dog er en Del af Borgegaarden paa Agerkrog vist bleven staaende. Endnu 1677 var der 4 Ildsteder paa Gaarden.²⁴

Ved Skiftet efter *Iver Vinds* Død 1658 arvede Datteren *Karen Agerkrog* og bragte den til sin Mand,

Preben v. Ahnen til Fossum i Norge. Han havde Gaarden med Assenbæk Mølle udforpagtet til Th. Lauridsen.²⁵ — 31. Juli 1668 solgte han Agerkrog, takseret til 32 Td. Hartk., til sin Svoger *Chr. Vind* paa Nørholm. I Handelen medfulgte Assenbæk Mølle, 3 Ejendomme i Snorup, 4 i Tistrup, 5 i Hoddeskov, Abilhede, Karlsgaarde, 1 Gaard i Gravlund, 1 i Skamstrup og et Gadehus i Strellev Sogn.²⁶

Imidlertid døde *Chr. Vind* allerede 1577. Nørholm Gaard og Gods deltes da mellem Enken, *Mette Krabbe*, og Ægteparrets eneste Barn, *Karen*, der blev gift med *Chr. Bille* til Dybæk i Skaane. Derved kom Bille til at eje Agerkrog. Han bortfæstede de $\frac{2}{3}$ af den til en Adelsdame, det var gaaet tilbage for, nemlig Helle Mormand, *Chr. Nordbys* Enke til Lunderup. Den ene Tredjedel havde *Knud Steffensen* i Fæste. *Chr. Bille* kom i økonomiske Vanskeligheder, og 1684 og 86 blev der gjort Indførsel i hans vestjydske Gods. *Mette Krabbe* var blevet gift med *Fr. Lützow* til Visselbjerg. Ogsaa de maatte udlægge deres Part af Nørholm for Gæld, og det lykkedes da Landsdommer *Jens Lassen* til Grubbesholm at faa det hele samlet, hvorved Agerkrog atter blev underlagt Nørholm og blev fra nu af kun regnet for en Fæstegaard. Den blev drevet af 3 Bønder — idet Helle Mormands Part vistnok allerede ved hendes Afgang blev delt mellem to.²⁷

Under den dygtige og energiske *A. C. Teilmann*, der gjorde Nørholm til et vestjysk Storgods, skete der en Forandring heri, idet han i alt Fald pro forma ophøjede Agerkrog blandt de fri Hovedgaardes Tal. Det var kun en lille Begivenhed, der kom til at give Stødet dertil. Sammen med andet Bøndergods var Agerkrog taget med i Inddelingen til Soldaterhold. *Teilmann* søgte da 1774 om Fritagelse herfor, for

Agerkrogs Vedkommende med den Begrundelse, at det var en gammel Sædegaard; men han fik Afslag. Teilmann hørte til den Slags Mennesker, som ikke nøjedes med halvgjort Arbejde, men naar de engang har sat sig noget for, yderst sjældent giver op. Og han fik da udvirket, at Amtmanden skulde undersøge, om det var en adelig Sædegaard, og hvis saa befandtes, skulde den være fri for Soldaterhold. Man kom til det Resultat, at Agerkrog nok var en Sædegaard, men »ukomplet« (den havde ikke de 200 Td. Hartkorn Bøndergods, som skulde til, for at den kunde være skattefri). Den skulde da holde 1 Rytterhest og iøvrigt være fri. Samtidig fandt man, at skulde Agerkrog regnes for en ukomplet Sædegaard, stod den i Restance med Consumptionsskat siden 1760. 1775 fik Teilmann da en Regning paa Skatten, rimeligvis sammen med et smørret Grin fra Myndighederne. »Den ler bedst, som ler sidst«, maa Teilmann havde tænkt og tog 200 Td. Hartkorn Bøndergods af alt det, han havde samlet sammen under Nørholm og lagde det under Agerkrog, og endda var der mere end nødvendigt tilbage, for at Nørholm og hans anden Gaard, Lunderup, kunde vedblive at være komplette. Nu forsvandt Smilet nok hos Skattemyndighederne! Dette her var ikke Meningen, og man gjorde saa Forestillinger om, hvordan Bøndergodset burde være, og forlangte flere Beviser for Agerkrogs gamle Rettigheder. Teilmann klarede det alt sammen, og endelig 17. April 1780 fik Agerkrog med Assenbæk Mølle bevilget Skattefrihed som andre Hovedgaarde. Med Mølleskyllden udgjorde dens Hartkorn nu ialt 15 Tdr. I Matriklen 1688 var Gaardens Hartkorn 10 Td., 7 Skp., 1 Fdk. og Møllens 4 Td., 2 Fdk. — 1790 indgik den sammen med det øvrige Gods i det af Teilmann oprettede Stamhus: Nørholm, Lunderup og Agerkrog.²⁸

Da Justitsminister, Kammerherre *C. P. Th. Rosenørn-Teilmann* havde overtaget Stamhuset, afhændede han efterhaanden meget Fæstegods. Af Agerkrog, der 1841 var blevet udskiftet mellem de tre Bønder, var de to Gaarde allerede solgt, og det paatænkte at sælge den tredie, da Kammerherren kom i Tanker om, at Stamhusets Navn jo var Nørholm, Lunderup og Agerkrog, saa burde dog noget i det mindste forblive i dets Eje; denne ene Gaard blev da ikke solgt²⁹. Det skete først efter, at Stamhuset var overgaaet til fri Ejendom, og dets sidste Ejerinde, Frk. *I. K. Rosenørn-Teilmann*, i 1929 var afgaaet ved Døden. Den solgtes da til Fæsteren Bertel Bertelsen.

Det gamle Agerkrogs Hovedbygning har staaet paa Gaardejer H. C. Hansens Grund, umiddelbart øst for de to Agerkroggaarde, der aabenbart endnu ligger omtrent paa den gamle Ladegaards Plads, og hvor ogsaa den tredie Gaard laa indtil for faa Aar siden, da den blev udflyttet. 1857 noterer H. C. Hansens Bedstefader, H. C. Andersen, i sin Regnskabsbog, at han har avlet 10 Kærve Byg i »Dammen paa Borggaard«. Denne Dam har vist været en Rest af Voldgravene, der endnu var kendelige 1768, og hvoraf lidt kan spores endnu.

---

1) O. Niensens efterladte Samling Nr. 16 i Stednavneudvalgets Arkiv. Kronens Skøder. 2) H. Pedersen: De danske Landbrug. 3) Markbogen 1683. 4) Kolderup Rosenvinge: Gamle danske Domme I 127 f. 5) Kancelliets Brevbøger. 6) Adels Aarbog 1927, do. 1899, 265 ff. 7) Jyske Samlinger X, 5. 8) O. Nielsen: Skast Herred, 216. 9) Biografisk Lexikon. Kancelliets Brevbøger 1603 12/5, 1604 17/11, 1607 16/4, 10/9, 20/10, 26/10, 1608 3/2, 6/2, 1609 9/5, 28/6, 1610 13/5, 13/7. 10) Do. 1608 2/11, 1609 9/5, 25/6, 1610 13/5. 11) O.

Nielsens Sml. Nr. 16. 12) Kancelliets Brevbøger 1610 11/9
13) I. K. Rosenørn Teilmann: Lidt om Nørholm. 14) Kronens
Skøder. 15) W. Christensen; Nogle Slægtbogs- og Vaabenbogs
Undersøgelser, Personalhistorisk Tidsskrift 9. Rk. II. 16) O. Niel-
sens Sml. Nr. 16. 17) Viborg Landstings Dombog C 1624, p. 659.
18) Lundenæs Lensregnskaber 1627, Bilag. 19) Viborg Landstings
Skøde og Panteprotokol. 20) Landstingets Dombog C. 1635, p.
99 b, 119. 21) Adels Aarbog 1915, 485 ff. 22) Bering Liisberg:
Fra gamle Dage, 24 ff. 23) Jyske Samlinger VIII, 298, hvor Skade
dog forveksles med Farbroderen af samme Navn. Adels Aarbog
1915, 415 ff. 24) O. Nielsen: Kort Fremstilling af Nørholms
Historie. I. K. Rosenørn Teilmann: Lidt om Nørholm. Amts-
regnskaberne. 25) Matriklen '1664. 26) Landstingets Skøde- og
Panteprotokol Nr. 10,4. 27) John M. Møller: Slaugs Herred, 44.
Landstingets Sk. og Ptp. Nr. 20,200, Nr. 39, 49, Nr. 40,111, Ma-
triklen 1688. 28) A. C. Teilmanns Registrant, Nørholms Arkiv.
29) I. K. Rosenørn Teilmann: Lidt om Nørholm.
